

A l'atenció de la Sra. Àngela Vincent

Avenç, 29-IX-1989

1989

EL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA, DE 1979 ENÇÀ

El diari AVUI, em demana un article de balanç del procés de normalització lingüística a Catalunya en els deu anys de vigència de l'Estatut, i jo no sé com posar-m'hi. No fa gaire que vaig escriure un article sobre Sis anys de Llei de Normalització Lingüística, que podria enllaçar-se amb un altre sobre els cinc anys, que vaig publicar a l'AVUI (3-V-88) i amb els que, com a mínim amb periodicitat anual, he anat fent des de l'any 1980. ¿Què puc dir ara, en fer una anàlisi del conjunt, que els lectors de l'AVUI no sàpiguen per endavant?

Una vegada més hauré de dir que l'empresa de la normalització era extremadament difícil, donada la situació de partida (una comunitat de sis milions d'habitants formats culturalment en castellà, dels quals només el 50% eren catalanoparlants i poc més del 10% estaven alfabetitzats en català, mentre que més del 20% ni tan sols l'entenien); que només l'assumpció de la normalització com a objectiu comú al conjunt de la població, independentment de l'origen, la llengua i la ideologia de cadascú, ha fet possible que el procés avanci sense que es produexi un conflicte social greu per motius lingüístics; que som encara molt lluny del nostre objectiu --el català com a llengua normal de relació a Catalunya, tant entre els ciutadans com en les Administracions de tots els nivells i en la relació entre uns i altres--, però que malgrat obstacles enormes, internos i externs, hem avançat moltíssim en relació amb el punt de partida; i que aquest procés nostre i la pau social en què es duu a terme és objecte d'interès i d'admiració per part de sociolingüistes, de polítics i de comunitats lingüístiques d'arreu del món.

Creo fermament que tot això és veritat, i per això ho afirmo una vegada més, sabent que hi tornarà a haver gent que m'acusarà de triomfalista i de no tocar de peus a terra. Però he de confessar també que les dificultats que des de sempre s'oposen al progrés de la normalització em semblen, en el moment actual, especialment preocupants; el pessimisme creixent sobre la validesa del marc legal vigent, i la insistent demanda de reforma de l'Estatut, i fins i tot de la Constitució, em semblen francament perilloses. La situació sociopolítica espanyola actual no permet esperar que la reforma afavoris les llengües no castellanques: seria molt arriscat embarcar-m'hi; i si plantejant-ho es treuca el consens que fins ara hi ha hagut a Catalunya en política lingüística, el perill és doble.

Seny i rauxa en el procés de normalització

No sóc jo --o, en tot cas, no sóc sols jo-- qui no toca de

peus a terra, en l'enfocament i l'avaluació del nostre procés de normalització. De fet, la rauxa ha presidit, al llarg del procés, el debat teòric i la formulació dels objectius, encara que, per sort, el seny ha dominat quan s'ha tractat d'acceptar els fets consumats, o d'unir esforços per a actuacions concretes. Repensem-ne una mica la història.

Els debats de l'etapa de transició

Durant l'etapa de transició, en plena febre preconstitucional i preestatutària, hi hagué un debat general sobre la problemàtica sociolingüística, especialment dins el marc del Congrés de Cultura Catalana, tant a Catalunya com al País Valencià i a les Illes Balears. Tots teníem la voluntat de recobrar el català com a llengua pròpia del conjunt de la comunitat catalana, però hi havia divergències profundes quant a l'ordenament legal que calia obtenir per aconseguir-ho.

Durant mesos i mesos, hi hagué una polèmica encesa entre els militants d'una Campanya per la Cooficialitat del Català, que iniciàrem a Mallorca i que reclamava cooficialitat estatal de totes les llengües d'Espanya, amb prioritat de cadascuna en el seu territori, i una "Campanya per l'Officialitat del Català", sorgida com a reacció contra la primera, que reclamava l'officialitat exclusiva del català als Països Catalans.

Era impensable que l'objectiu d'aquesta darrera pogués ser tingut en compte en l'elaboració de la Constitució espanyola; però estàvem convençuts --i hi estic encara ara-- que la cooficialitat, presentada com a objectiu unitari de totes les forces polítiques catalanes, hauria hagut de ser admessa a debat pels partits estatals. No esperàvem aconseguir que fos inclosa en el text constitucional, però pensàvem que el simple fet que fos discussió era "posar el llistó alt" en els objectius de normalització lingüística d'Espanya --ja que és Espanya, i no només les Comunitats Autònombes de llengua no castellana, qui necessita dur a terme un procés de normalització.

Ara que tenim polèmica encesa sobre l'ús del català al Senat, convé recordar que aleshores fou rebutjada, per poc ambiciosa, una proposta que implicava el seu ús al Senat i al Congrés, la possibilitat de relacionar-s'hi normalment amb les instàncies centrals, l'ensenyament d'una altra "llengua espanyola" (que hauria estat molt majoritàriament el català) ^{a més del català}, a tots els espanyols, la ~~seva~~ prioritat total ^{del català} en territori ~~l~~ ^lcatalà i la igualtat amb el castellà en la projecció exterior, etc.

Que tot això era utòpic? Evidentment. Però no més utòpic que la pretensió d'obtenir, dins un marc constitucional espanyol, l'oficialitat única del català en el nostre territori. Sigui com sigui, l'entesa fou impossible; al cap de molts mesos, arribàrem a l'acord de no parlar més d'oficialitat ni de cooficialitat, sinó de normalització. Però les posicions maximalistes continuaren en formes diverses (per exemple, el "Manifest dels Marges"), i es mantenen encara, en forma d'actituds catastrofistes que no afavoreixen gens el procés.

El pragmatisme de l'Estatut d'Autonomia

L'Estatut d'Autonomia retorna al català el rang que li era deurat com a llengua pròpia i oficial de Catalunya, i estableix el marc legal que havia de regir el procés de normalització lingüística. Ho va fer ajustant-se a l'ordenament en matèria lingüística establert per la Constitució espanyola de 1978, que proclama el castellà "llengua oficial de l'Estat" que "tots els espanyols tenen el deure de conèixer i el dret d'emprar", i estableix que "les altres llengües espanyoles" seran també oficials en els seus territoris, d'acord amb els respectius Estatuts. Aquest reconeixement de la pluralitat lingüística d'Espanya, a la qual, com a patrimoni cultural, es garanteix especial respecte i protecció, queda molt lluny del que ambicionàvem, però constitueix un pas de gegant respecte del règim espanyol anterior, i dissenyava un marc legal absolutament original en l'ordenament lingüístic dels Estats d'avui.

L'Estatut va treure el màxim partit possible de la formulació constitucional, en proclamar que la llengua pròpia de Catalunya és el català, i --amb una evident falta de gramàtica, mereixedora de matrícula d'honor en diplomàcia-- que "el català és l'idioma oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat". La igualtat de rang quant a l'oficialitat, i la diferència quant a la seva causa --amb lògica prioritat d'ús per a la llengua del territori-- era una autèntica troballa que feia possible la normalització, a condició que siguem capaços de dur-la efectivament a la pràctica.

El procés, de 1980 ençà

Amb molt bon sentit, la societat catalana acceptà en referèndum el text estatutari, i les seves forces polítiques treballaren unides per aplicar-lo. Aquest és el camí fet:

Primer legislatura

- S'establieren les regles del joc, per mitjà de la Llei

de Normalització Lingüística, fruit de la ferma voluntat de tots els grups, d'aconseguir-ne un text consensuat. Aquest consens ha estat fins ara la millor garantia de bon èxit del procés.

b) S'aglutinaren voluntats i esforços a favor de la normalització, per tal que el català fos realment cosa de tots. Un intent de tallar el procés, per mitjà d'un "manifiesto", poc després del 23-F de 1981, va fracassar gràcies a l'actitud de la població de Catalunya, favorable a la normalització.

c) Es crearen les estructures bàsiques per encaminar el procés: la Direcció General de Política Lingüística, amb els seus serveis d'Assessorament i de Normalització, i els primers convenis de col·laboració amb els Ajuntaments; l'ensenyament del català a tots els nivells (complet des de 1982) i progrés considerable de l'ensenyament en català; i TV3, Televisió de Catalunya, la gran eina introductòria del català a totes les llars.

L'objectiu de tots, en aquesta primera fase, va ser aconseguir un clima de pau social favorable a la normalització, i posar el català a l'abast de tots els ciutadans.

Segona legislatura

Assegurat en bona part aquest objectiu bàsic (el padró de 1986 demostrà que no arribava al 10% el percentatge de ciutadans que no entenien el català, i una enquesta posterior difosa per TVE el situava en el 5%), la tasca de la segona legislatura va consistir a estimular la participació real de persones i institucions, i a reforçar els fonaments posats durant la primera legislatura.

La Xarxa Tècnica de normalització de la Generalitat, els Centres de Normalització Lingüística i els Serveis Municipals de Català; TERMCAT, Centre de Terminologia Catalana, etc., van canalitzar l'acció normalitzadora dels diferents Departaments de la Generalitat, i d'aquesta amb els Ajuntaments, amb l'Institut d'Estudis Catalans, amb les Universitats, etc. L'ensenyament en català va progressar molt, i entre TV3, TVE a Catalunya, Catalunya Ràdio, Ràdio Associació, Ràdio 4 i un munt d'emissores municipals i locals configuraren una oferta de mitjans de comunicació audiovisuals que fa deu anys no ens atrevíem a somniar.

La tercera legislatura

La legislatura en curs, un cop assegurat el coneixement mínim indispensable del català pel conjunt de la població i la formació escolar de ciutadans que seran capaços de "viure en

català", té com a objectiu essencial l'ús efectiu de la llengua en tots els àmbits. El Consorci per la Normalització Lingüística, format per la Direcció General de Política Lingüística i nombrosos ajuntaments, creant una xarxa de centres i serveis de normalització amb personal laboralment estable, farà sens dubte una gran tasca de dinamització del procés. L'ensenyament en català continua progressant malgrat les dificultats, i el Canal 33 aporta un magnífic suplement d'oferta televisiva, en el moment que la TV privada ens inundarà de producció en castellà...

En resum, la normalització lingüística continua avançant, i el balanç d'aquests deu anys, si tenim en compte les dificultats reals de l'empresa, és francament positiu.

Les mancances d'aquest procés

Tot el que he dit fins ara té sens dubte un aire d'optimisme, que fins i tot pot semblar triomfalista. No em sap greu que sigui així, perquè l'esperança en la victòria és indispensable per evitar la derrota. Consta, però, que sóc ben conscient de les deficiències de la situació: l'Administració encara no està, ni de bon tros, totalment normalitzada; no tenim pràcticament cinema en català, ni vídeo, i la premsa és encara molt insuficient, malgrat el meritíssim esforç dels periòdics en català (dels quals l'AVUI és degà) i la catalanització progressiva de moltes publicacions; els catalanoparlants continuen adreçant-se en castellà als castellanoparlants, i aquests tenen encara escrúpols de ~~llengua~~ llançar-se a parlar català; els joves l'aprenen, però fan servir el castellà com a llengua de relació entre ells; i la majoria dels adults es mantenen analfabets en la nostra ~~llengua~~ i exerceixen en castellà la seva activitat professional; la publicitat, l'estiquetage i en general l'ús comercial del català està en escandalosa inferioritat respecte del castellà... Etc. I tot això complicat per mesures restrictives i per la incomprendsió del Govern central i de la població espanyola de llengua castellana.

Tot això és veritat; però tot és efecte natural de les circumstàncies històriques que ens ha tocat viure; i en tots aquests aspectes la situació era molt pitjor fa deu anys. Per tant, no hi ha motius de descoratjament, sinó d'esperança.

Les mancances més grans

En dos aspectes no hem progressat gens --potser fins i tot hem retrocedit-- en aquests deu anys:

a) La relació entre Catalunya, El País Valencià i les Illes Balears. Una relació mantinguda durant el franquisme i la trans-

sició, i que es tallà amb la promulgació de l'Estatut. Les amistoses relacions oficiosees i algun conveni esporàdic entre els governs autonòmics no respon de cap manera al que es demanava ja en el Congrés de Cultura Catalana, i després en el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, ni als acords dels Parlaments de Catalunya i de Balears en el sentit de satisfer aquesta demanda. Si s'haguessin tramitat uns acords culturals tal com els preveu la Constitució, ens podriem haver assegurat, entre altres coses, un àmbit de comunicació comú, i els problemes actuals per a la recepció de TV3 i TVV no tindrien raó de ser.

b) L'explicació del fet català a la resta de l'Estat, i l'exposició a Catalunya d'un projecte de presència real catalana --sincera, però exigent-- dins el conjunt d'Espanya. Calia, en resum, acceptar i fer acceptar plenament, en la pràctica, allò que es va acceptar en referèndum; i després complir-ho i fer-ho complir. I res d'això no s'ha fet.

Quin remei tenen aquestes mancances?

Evidentment, no la reforma del marc legal, ^{ara}. No té sentit demanar la modificació dels textos legals, quan aquests no s'han aplicat ni en un 50%. Encara avui, la Constitució i l'Estatut "ens vénen amples"; de què ens serviria eixampliar-los, abans d'haver-los omplert?

Fa dotze anys, la pretensió inviable de l'oficialitat exclusiva ens va fer perdre l'oportunitat de plantejar seriosament la cooficialitat. Penso que si posem ara en qüestió l'ordenament legal que el poble sobirà va ser capaç de donar-se, podem perdre l'oportunitat daprofitar les grans possibilitats que encara en podem extreure. És veritat que ara aquests textos no es compleixen; però és menys difícil aconseguir-ne el compliment que una reforma que ens fos favorable. (I d'altra banda, qui ens garanteix que el nou text s'aplicaria millor que el vell?)

Malgrat les dificultats, hem avançat molt aquests deu anys, gràcies sobretot a la unitat d'objectius de la societat catalana vers el recobrament de la seva identitat. Si aquesta unitat es manté, d'aquí a deu anys podrem celebrar amb goig un nou balanç, plenament positiu, d'aquesta gran empresa col·lectiva.

Aina Moll